

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף יז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מדוע אונן אסור באכילת קודשים?

דנה הגמ' האם לאלמנה מן האיחוסין יש כתובה, הביאה הגמ' מתי רב חייא בר אמי דיני ארוסה או ארוסה שמתו, ומבואר שארוסה שמתה אם הארוס הוא כהן, מותר באכילת קודשים, היות ולגבי זה אינו מוגדר כ"אונן". כתב רש"י (ד"ה לא אונן) אין איננות חל עליו לאיסור אכילת קודשים. וכן הדין אם הארוס מת, הארוסה מותרת באכילת קודשים. מה המקור ש"אונן" אסור באכילת קודשים, שכן באו למעט ארוס וארוסה.

בגמ' בזבחים (טז, א) למדו שהאונן אסור לאכול בקדשים, ממה שנאמר במעשר "לא אכלתי באוני", ולמדו ממנו קל וחומר לקדשים. ועי' ברמב"ם פהמ"ש (תחילת פ"ב בזבחים) שנאמר "ותקראנה אותי כאלה ואכלתי חטאת היום" וגו', ואפילו כהן גדול שמותר לעבוד באיננות, אסור לאכול בקדשים.

הגמ' ביומא (יד, א) לגבי כהן גדול שאשתו מתה ביוה"כ. ביאר רבא למסקנא את דברי רבי יהודה, שלא עובד ביום, שמא יאכל בקודש בלילה ואסור הוא בקודשים בזמן איננותו. אף שבילולו כבר דין אונן שבו הוא רק מדרבנן. ודנו בגמ' לפי דעת רבי יהודה, שלכאור' אין הכהן גדול מוגדר כאונן משום שהנפטר אינה מוגדרת אשתו, כיון שגירשה על תנאי, שהרי העמידו לו אשה אחרת וכו' כפי שהאריכה הגמ' שם לבאר, וא"כ היא לא אשתו, ואין לדון אותה בתורת "אונן". אומרת הגמ' בכ"ז הוא טרוד. מה ביאור דברי הגמ' שאונן לא אוכל בקודש.

ביאר רש"י (שם ד"ה מי לא) ובקדשים בעיני שמחה וגדולה דכתיב "לך נתתים למשחה" כדרך שהמלכים אוכלים. עכ"ל. עולה מדברי רש"י שכהן לא אוכל בקודשים בזמן היותו אונן משום שהאכילה צריכה להיות כדרך שהמלכים אוכלים, ואונן זה לא בדרך מלכות. ודברי רש"י מחודשים, שכלל בכלל העניין של אכילה בצורה של מלכים, "אכילה בשמחה".

שהרי פשוט הענין, לפי הראשונים שהביאו בפרק ערבי פסחים (קט"ז, ב רשב"ם, רבינו זוד) שהתורה אמרה בצורת אכילת קודשים "לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה" (במדבר יח, ח) ולמדו בגמ' בסוטה (טז, א) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים. ומחמת זה הטעם, אמרו בגמ' בזבחים (צא, א) רשאים להכניס לאכול את הקדשים צלויים וכו'. ובגמ' בחולין (קלב, ב) מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי וכו' ובחדל. כמו"כ דרך מאכל חשוב להאכל על השובע ויש מצוה (עי' בתורת שם אות כד') באכילת הקודשים שהיו בדרך של כבוד ולא בדרך של רעבון. כך מבואר אף בתוס' בפסחים (סו, ב ד"ה מביאה) שהכהנים היו אוכלין חולין בעזרה כדי לאכול את המנחות על השובע (עי' אתון דאורייתא סימן א) עכ"פ זוהי צורת אכילה של בשר הקודש. אולם לא מוזכר ענין "אכילה בשמחה", כמבואר ברש"י ביומא.

קושיא זו מקשים התוס' ישנים (ד"ה אטרודי) על דברי רש"י. ועוד הקשו, אם התייחסות ל"אכילה בשמחה" ולא כתוב כאן דין ב"אונן", א"כ אף מי שטבעה ספינתו בים ג"כ יהיה אסור באכילת קודשים, שהרי אין שמחה לפניו. לכן במאר את הסוגיא שם באופן אחר לפי הגדרת יוה"כ ואכמ"ל.

הריטב"א (ד"ה וכו' היא גונא) נוקט בדעת רש"י, שצער מות אשתו, שגירשה בע"כ, לצורך עבודת יוה"כ, יותר מכל צער אחר, כטבעה ספינתו וכו'. וצער בעלמא, אינו אסור בקודשים, אולם צער מיתת שארו שהייתה כבר, כיון שליבו דווה עליו שהרי מחמת הצורך גירשה, שפיר קרינא ביה איננות. ולמד הריטב"א, בפסוק של "למשחה לגדולה", שצורת האכילה היא כדרך שהמלכים אוכלים, וא"כ אין הבדל בין אכילה מוכבדת בצליה ובחדל, לאכילה שלא בצער, ואז זה נכלל בעניין אחד, "למשחה לגדולה". (ועי' סמ"ג לאוין רנט' רסד' שגם הוא מצדד לומר שאיסור אכילת קדשים באיננות הוא מטעם למשחה לגדולה, ועי' דרך מצותך להמל"ח ח"ב)

מתי האונן מוגדר "אונן"?

רש"י על המשנה בריש פרק ב' בזבחים (טז, ב ד"ה אונן) כתב "כל זמן שלא נקבר המת". עכ"ל. מתו"ד מבואר, שמיד לאחר שנקבר המת, יהיה כשר לעבודה. וכן בפסחים (צ, ב) לגבי עשיית קרבן פסח כתב שם רש"י, שאון הגדרתו שלא נקבר עדיין המת. עוד ביאר רש"י לגבי אכילת קודשים, בפסחים (צא, ב במשנה ד"ה אונן) שאונן טובל ואוכל פסחו לערב אפילו שעדיין לא נקבר המת. משום דאיננות מן התורה שייכת רק ביום, וכיון שירד היום יכול לאכול בקודשים. מבואר בדברי רש"י שהגדרת "אונן" לגבי קודשים, יכולה להסתיים או מיד לאחר הקבורה או כאשר תם היום ואפילו המת עדיין לא נקבר.

שואל הרע"א (שם) הרי מבואר בגמ' (זבחים ק, ב) שאונן לגבי קודשים, פסול ואפילו נקבר המת. היות וכל היום כולו מוגדר ל"אונן" בייחס לעבודת הקודש (לגבי יין ואכילת בשר, הותר בהם) ומדוע רש"י נקט שרק עד שעת הקבורה.

באבן האזל האריך לבאר בהגדרת "אונן", ויעוין בדבריו (פ"ב מביאת מקדש ה"ט) העולה מדבריו, שיש לדון בהגדרת "אונן", התורה שאסרה אונן בקודשים, אסרה אך ורק ביום הראשון למיתה בין אם נקבר ובין שלא נקבר. רבנן אסרו ב' דברים, אם נקבר ביום המיתה, אסרו אף את המשך יומו. ואם שהו כמה ימים בקבורתו, כל אותו הדין "אונן" מדרבנן. מה יסוד "אונן מדרבנן", האם דינו כאונן מהתורה, ורבנן רק הרחיבו את הזמן לעוד שעות או ימים. או אונן דאורייתא הוא בדיוק כפי שהתורה אמרה. אך רבנן הוסיפו עליו דיני אבלות והלכות נוספות. ללא קשר לדין דאורייתא שהיה עליו. אומר הגרא"ז אף

ואמנם שהיה מסתבר לומר כצד הראשון ככל תקנת חכמים שהם הרחיבו את הדין השורשי שהוא מהתורה לעוד פרטים. אולם דעת רש"י, אונן דרבנן אינו מוגדר לאונן ורבנן רק נתנו לו הלכות של אבלות וכו'. ולכן בכל המקומות צריך לבדוק האם עסקינן ב"אונן" מהתורה או לא. ובזבחים שכתב על המשנה בריש פרק שני כל זמן שלא נקבר המת. אמת, אז הוא "אונן". מה שהקשו הרע"א והח"ח מהגמ' בדף ק', שם נאמרו הלכות מדרבנן, ואיסורים לאונן מחמת אבלותו וכו'. ועי"ש. (וכיבוד דבריו אף בחידושי רבי אריה ליב מאליו. ח"ב סי' לא' עמ' עח' מדפי הספר ביאר באר היטב את דעת רש"י מה שכתב בכל מקום "אונן" הכוונה לדון אונן מהתורה ולא כמה ימים נמשכת איננות מחמת הדין שרבנן אמרו לו ויעוין"ש)

סיכום הדף

נושא היום: דיני כפרן. טענת פרוע על מעשה ב"ד. כתובה לאלמנה מן האירוסין

לרב יוסף בר מנימי בשם ר"ג, אם ב"ד פסקו ללווה **צא ותן לו** נאמן לומר פרעתי לאחר זמן ובשבעת היסת, ואין כותבים למלוה "אדרכא". אך אם אמרו ב"ד **חייב אתה ליתן לו** אינו נאמן לומר פרעתי, כיון שעדיין לא פסקו והוא לא מיהר לפרוע שהרי נתבע בב"ד, אלא המלוה ישבע ויטול. וכותבים למלוה "אדרכתא". **לרב זביד בשם ר"ג**, אף ב"חייב אתה" נאמן לומר פרעתי ואין כותבים למלוה "אדרכתא". והחילוק **בנאמנותו** כאשר פסקו **צא תן ועדים** מעידים שלא פרע, הוחזק כפרן ולא נאמן. אך אם אמרו **חייב** ואמר פרעתי ועדים מעידים שלא פרע, לא הוחזק כפרן, היות ומשמתם עד שב"ד יפסקו את דינו.

אמר רבה בר בר חנה, תבע את חברו מנה **כפר** באו עדים שחייב ואמר פרעתי אינו נאמן מאחר והוחזק כפרן, כמעשה בכתובה בבנו של רבי מרינוס. **אמרו בשם ריו"ח**, חייב שבועה לחברו ואמר נשבעתי ועדים מעידים שלא נשבע הוחזק כפרן. **ואמר רבי אהבו** שמסתברא שהוחזק כפרן רק כאשר נתחייב שבועה בב"ד אבל חייב עצמו שבועה לא הוחזק כפרן, היות וזוהתה שלא מעוניין להישבע על מה שלא חייבו ב"ד.

אמר רב אסי בשם ריו"ח, מצא שטר חוב ויש בו הנפק וזמן כתיבת השטר **באותו יום**, יחזיר, **הנפק** מוכיח שלווה, **ובאותו יום** לא חוששים שנפרע. ואמנם יש אנשים שפורעים באותו יום אבל אין זה שכיח, **והראיה מדברי ריו"ח** ששטר שנמחל שעבדו אין הוא כשר, ובהכרח שטר זה שנפרע באותו יום של כתיבתו ומעוניין ללוות שוב, שאל"כ בין כך פסול מצד "שטר מוקדם". **לרב כהנא ריו"ח** התייר להחזיר שטר שכתבתו היום ויש בו הנפק דואו באופן שחייב מודה, **והחידוש** שלא אומרים על פרע כיון שרוצה את השטר ללוות פעם אחרת ולהחזיק דמי כתיבת השטר, כיון שהמלווה לא יסכים שידע שאם ב"ד ידעו שזה שטר שנמחל שעבדו יפסידו לו מלגבות מלקוחות, **ואין לו בכך רווח** שהשטר מוכיח שנכתב היום. **אך במקום שכתב בניסן** וההלואה הייתה בתשרי, חוששים שמא לא יכישו המלווה כיון שיש לו רווח לבנות מהזמן המוקדם.

אמר רבי חיא בר אבא בשם ריו"ח אם טען פרעתי על מעשה ב"ד (כתובה, מנון האשה והבנות) ואין לו עדים, לא נאמן. **אמר רבי חיא בר אבא** לכאור' דבר זה משנה מפורשת, הוציאה גט שאין עמו כתובה, גובה כתובתה, א"כ בהכרח שלא נאמן הבעל לומר פרעתי. **אמר לו ריו"ח** מחמת דברי הבנת שזה יהיה הביאור במשנה. **אמר אביי**, יכול להיות שגובה כתובה במקום שנהוג לכתוב כתובה לא גובה אם אין לה כתובה, למרות שזה תנאי ב"ד. **דחה אביי** את דבריו, שאם במקום שכותבים כתובה יכולה לגבות את כתובתה רק כאשר יש לה כתובה, **נמצא שאלמנה מן האירוסין** (לפי תקנת חכמים שכותבים לארוסה) תגבה רק ע"י עדי מיתה של הבעל, א"כ מה העילו חכמים בתקנת כתובה יטענו וירשי הבעל שפרעו כתובה, **בהכרח** אין נאמן לטעון פרוע על מעשה ב"ד.

אמר מר קשישא שצריך לדעת מה המקור שיש לאלמנה מן האירוסין כתובה. אם **הממשנה בכתובות** "נתארמלה וכן נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנישואין ובההאית הכל", אולי למדבר שכתב לה מרצונו. **והחידוש** לשיטת ר"א שתוספת כתובה גובה רק אם לבסוף כנסה. **ומוכח מגוף דברי המשנה** שאמרה "גובה את הכל" היינו מה שהתחייב, שאם דינא מחמת תקנת כתובה יש לה מנה או מאתיים. **ניסו להביא ראיה** מדברי תני רב חיא בר אמי, בדין ארוסה שמתה או מת בעלה, מבואר "מת הוא גובה כתובתה". והעמידו שכתב מרצונו. ועיקר החידוש לגבי דיני ירושה.

מחמת שאין מקור לכתובה מן האירוסין, ביארה הגמ' **שחזר אביי** ולמד שאין נאמן לטעון פרוע על מעשה ב"ד, מחמת עצם דין המשנה שבמקום שאין כותבים כתובה יכולה לגבות ע"י הגט, **ומחמת שאין נאמן לטעון פרוע** אחר מעשה ב"ד כשיטת ריו"ח. שהרי מעצם החזקת הגט ביד האשה אין ראיה שהבעל לא פרע, שיכל לטעון לא הסיכמה שאקרע את הגט היות ומעוניינת להשתמש בו להיתר נישואין. **ולא כל פריעת כתובה** נעשים בב"ד שיש לומר שהיה לב"ד לקרוע את הבעל ולכתוב שנקרע מחמת פרועו נכתבה ולא מחמת פסולתו, **בהכרח** מה שבעל לא נאמן לומר פרוע, שאין טוענים אחר מעשה ב"ד.